



УДК 376.4:37.013.74

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-4\(34\)-1162-1175](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-4(34)-1162-1175)

Горожанкіна Оксана Юріївна кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музично-інструментальної підготовки, ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, <https://orcid.org/0000-0003-1777-2173>

СОЦІАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ: РОЛЬ ІНКЛЮЗИВНОГО ПІДХОДУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЗАШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Анотація. Інтеграція дітей з особливими потребами в освітній процес є природним етапом еволюції системи спеціальної та інклюзивної позашкільної освіти в багатьох країнах світу. До цього процесу активно долучаються всі розвинені держави, зокрема й Україна. Статтю присвячено аналізу ролі інклюзивного підходу в освітніх закладах позашкільної освіти для дітей з особливими освітніми потребами. У процесі дослідження використовувалися наступні загальнонаукові методи: аналітичний метод для аналізу чинників, які впливають на інклюзивний освітній процес; метод моделювання для демонстрації механізмів соціальної інтеграції у результаті використання інклюзивного підходу; метод узагальнення для визначення ролі інклюзивного підходу в соціальній інтеграції дітей з обмеженими можливостями, а також виявлення закономірностей у впливі таких підходів на розвиток дітей. Автором визначено суть позашкільної інклюзивної освіти для дітей з обмеженими можливостями. Наголошено, що одним із пріоритетних завдань позашкільного навчання дітей із особливими освітніми потребами є створення умов для їх успішної соціалізації. У дослідженні розглянуто взаємозв'язок між ключовими елементами інклюзивного підходу та діяльністю позашкільних закладів освіти. Виявлено, що інклюзія у позашкільних закладах ґрунтується на таких ключових складових, як створення толерантного середовища, підвищення кваліфікації педагогів, використання індивідуалізованих освітніх маршрутів і забезпечення доступності програм. Автором представлено основні форми інклюзивної взаємодії і їхні очікувані результати для дітей та інших учасників. Встановлено, що різні форми діяльності (від технічної творчості до театрального мистецтва) створюють умови для активної участі таких дітей у спільних проектах, що сприяє



розвитку комунікативних навичок, самовираження, впевненості в собі та відчуття значущості. У висновках підкреслено, що інклюзивне освітнє середовище позитивно впливає на інших учасників процесу, оскільки формує толерантність, емпатію, соціальну відповідальність і вміння працювати в команді.

Ключові слова: інклюзивний потенціал, соціальна інтеграція, проєктна діяльність, форми інклюзивної взаємодії, освітнє середовище.

Gorozhankina Oksana Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Music and Instrumental Training, South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky, Odesa, <https://orcid.org/0000-0003-1777-2173>

SOCIAL INTEGRATION OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS: THE ROLE OF INCLUSIVE APPROACH IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF OUT-OF- SCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Abstract. Integrating children with special needs into the educational process is a natural stage in the evolution of the special and inclusive out-of-school education system in every country of the world. All developed countries, including Ukraine, are actively involved in this process. The article is devoted to studying the role of an inclusive approach in out-of-school educational institutions for children with special educational needs. In the course of the study, the following general scientific methods were used: the analytical method for analyzing the factors influencing the inclusive educational process; the modeling method for demonstrating the mechanisms of social integration through an inclusive approach; and the generalization method for determining the role of an inclusive approach in the social integration of children with disabilities, as well as identifying patterns in the impact of such approaches on children's development. The author defines the essence of out-of-school inclusive education for children with disabilities. It is emphasized that one of the priority tasks of out-of-school education for children with special educational needs is to create conditions for their successful socialization. The study examines the relationship between the key elements of an inclusive approach and the activities of out-of-school educational institutions. Out-of-school institutions are based on key components such as creating a tolerant environment, professional development of teachers, using individualized educational routes, and ensuring accessibility of programs. The author presents the primary forms of inclusive interaction and their expected results for children and other participants. It has been established that



various forms of activity - from technical creativity to theater art - create conditions for the active participation of such children in joint projects, which contributes to the development of communication skills, self-expression, self-confidence, and a sense of significance. The conclusions emphasize that an inclusive educational environment positively impacts other participants in the process: it builds tolerance, empathy, social responsibility, and the ability to work in a team.

Keywords: inclusive potential, social integration, project activities, forms of inclusive interaction, educational environment.

Постановка проблеми. Нині в Україні відбуваються глобальні системні зміни в освітньому процесі і змісті навчання дітей із особливими освітніми проблемами. Одним із пріоритетних завдань навчання таких дітей є створення умов для успішної соціалізації. Реалізувати це завдання неможливо без використання системи позакласної роботи. Говорячи про тенденції розвитку сучасної позашкільної освіти, не можна не звернути увагу на процеси інклюзії. Концепція інклюзивної освіти відображає один з основних принципів демократії, згідно з яким кожна дитина є важливим і активним членом суспільства. Інклюзивний підхід, який гарантує кожній дитині можливість для розвитку та соціальної активності, активно застосовують установи позашкільної освіти.

Розвиток творчих здібностей у дітей із обмеженими можливостями здоров'я є важливою складовою соціальної інтеграції та особистісного розвитку. Саме тут, поза межами формального навчального простору, дитина має змогу розкривати свої таланти, виявляти ініціативу, взаємодіяти з однолітками та дорослими в менш формалізованій атмосфері. Тому актуальним є питання про необхідні компетентності працівників позашкільних закладів. Готовність колективу до впровадження інклюзивної освіти полягає насамперед в ознайомленні з основними цінностями та цілями інклюзивної практики, а також у їх прийнятті.

Педагоги – це професійна група, яка досить обережно і навіть консервативно ставиться до інклюзії. За таких умов особливо актуальною стає проблема їх підготовленості до взаємодії із дітьми, які мають особливі освітні потреби. Виявляється нестача необхідних знань і практичних умінь для ефективної роботи в інклюзивному середовищі, а також існують психологічні бар'єри та стереотипи, які ускладнюють процес впровадження інклюзії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика розвитку інклюзивної освіти як в Україні, так і за її межами, розглядається в численних наукових дослідженнях як вітчизняних, так і зарубіжних



науковців. Зокрема, у статті Л. Прохоренко акцентується увага на основних психологічних чинниках, які сприяють ефективному впровадженню інклюзивного підходу в освітньому процесі та забезпечують успішну соціалізацію дітей з особливими освітніми потребами (далі ООП). Авторка доводить, що головне завдання виховання та навчання таких дітей, зокрема тих, хто має інтелектуальні, мовленнєві, порушення опорно-рухового апарату, зору, слуху чи емоційно-вольової сфери, полягає в їх гармонійному включенні в суспільство [1]. У дослідженні С. Грищенко зазначено, що основною метою освіти дітей з ООП є гармонійний розвиток особистості як найвищої цінності суспільства, розкриття її талантів, інтелектуального, творчого та фізичного потенціалу, а також формування цінностей і ключових компетентностей, необхідних для успішної самореалізації [2]. А. Боярська-Хоменко розглядає концепцію інклюзивної освіти і аналізує її переваги для дітей з ООП. Окрему увагу вона приділяє ролі закладів позашкільної освіти, які мають значний потенціал у створенні інклюзивного середовища для дітей з різними можливостями [3].

Об'єктом наукової розвідки І. Денищук стала взаємодія з батьками дітей з ООП для ефективної реалізації інклюзивного навчання в освітніх установах. Підкреслено, що тісна співпраця з родинами є ключовим чинником для забезпечення успіху в навчальному процесі та соціалізації таких дітей [4]. У свою чергу, Т. Абрамович виокремлює поняття соціалізації як процесу інтеграції особистості в суспільство, прийняття нею правил і норм взаємодії у певній спільноті, а також її формування. Дослідницею зроблено акцент на важливості впровадження соціальної моделі та її складових у супроводі дітей з особливостями психофізичного розвитку [5].

Процес формування та розвитку творчої особистості через гурткову роботу був досліджений В. Звековою. Вона виокремила основні завдання навчання та виховання дітей з ООП в позашкільних закладах, що сприяють їхньому всебічному розвитку та самовираженню [6]. Цікаве дослідження провели Т. Калініна, І. Самойлова та В. Кондратенко, в якому розглянули проблему вивчення психолого-педагогічного супроводу в контексті формування шкільної готовності в умовах інклюзивного навчання. Вони підкреслили важливість комплексної підтримки таких дітей для забезпечення їх успішної адаптації та ефективного навчання в школі [7].

З точки зору зарубіжного досвіду інклюзивної освіти можна розглянути дослідження Цзен Гуанхай. У статті автор аналізує умови, які сприяють доступу до освіти для дітей з особливими освітніми потребами в Китаї. Він визначає інклюзивну освіту як процес, який гарантує рівний доступ до навчання для всіх учнів, враховуючи різноманітність освітніх потреб та індивідуальні можливості кожної дитини [8]. У своєму дослідженні



З. Сіанге та М. Санду розглянули еволюцію та прогрес інклюзивної освіти на міжнародному рівні, наголошуючи на значному внеску Організації Об'єднаних Націй і різноманітних міжнародних конференцій у просуванні індивідуальних прав людей [9].

Отже, не зважаючи на достатньо велику кількість досліджень інклюзивного навчання в позашкільній освіті недостатньо вивченим залишається питання психологічних чинників, що сприяють ефективному впровадженню інклюзивного підходу в освітньому процесі та забезпечують успішну соціалізацію дітей з особливими освітніми потребами, а також достатній професійній підготовці кадрового складу закладів позашкільної освіти.

Метою статті є висвітлення ролі інклюзивного підходу в освітньому процесі позашкільних закладів освіти для дітей з особливими освітніми потребами.

Відповідно до поставленої мети планується розв'язати наступні дослідницькі завдання:

1. Висвітлити сутність позашкільної інклюзивної освіти для дітей з обмеженими можливостями здоров'я.
2. Дослідити процес соціальної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами шляхом впровадження інклюзивного підходу в діяльність позашкільних закладів освіти.
3. Визначити вплив інклюзивного підходу на соціальну інтеграцію дітей з особливими освітніми потребами в позашкільних закладах освіти.

Виклад основного матеріалу. Нині в Україні відбуваються глобальні системні зміни в освітньому процесі та змісті навчання дітей з особливими освітніми проблемами. Одним із пріоритетних завдань позашкільного навчання дітей з обмеженими можливостями здоров'я є створення умов для успішної соціалізації. Реалізувати це завдання неможливо без використання системи позакласної роботи. Позакласна діяльність – це поняття, яке об'єднує всі види діяльності школярів (крім навчальної), у яких необхідно і доцільно вирішувати проблеми їх виховання та соціалізації.

Позашкільна освіта сприяє розширенню можливостей для творчого розвитку дітей, формуванню компетентностей, виявленню інтересів, реалізації потреб розвитку, мотивації до самоосвіти впродовж життя, побудові успішних індивідуальних траєкторій, ефективному реагуванню на сучасні виклики здібностям і можливостям людини та становленню самодостатньої особистості. Крім того, нині позашкільна освіта для дітей виконує функцію «соціального ліфта», надаючи альтернативні можливості для прояву освітніх і соціальних досягнень дітей, у тому числі і для дітей з



ООП. Система позашкільної освіти є потужним ресурсом для формування життєвих компетентностей у дітей з обмеженими можливостями здоров'я, для підготовки дітей до побудови успішних траєкторій комунікації із суспільством [10].

Мета позашкільної освіти – допомогти дитині розвинути свій внутрішній потенціал, оскільки це дозволяє дітям з ООП реалізувати себе в творчій, спортивній та інших видах діяльності. Програма додаткової освіти не обмежує діяльність дитини жорсткими освітніми стандартами. Навпаки, вона створює ситуацію успіху для кожної окремої дитини, що особливо важливо для дітей з обмеженими можливостями здоров'я (підвищує самооцінку, дозволяє дітям з особливими потребами відчувати себе рівноправними членами суспільства).

Велику увагу слід приділяти інклюзивному потенціалу позашкільної освіти (табл. 1).

Таблиця 1

Інклюзивний потенціал позашкільної освіти

№ з/п	Компонент	Опис	Інклюзивний потенціал
1	Доступність	Можливість для всіх дітей брати участь у позашкільних заходах.	Рівні можливості для дітей із різними потребами.
2	Адаптовані програми	Програми, які враховують індивідуальні потреби дітей.	Підтримка учнів з особливими потребами для їх повноцінного розвитку.
3	Рівність можливостей	Створення рівних умов для участі в активностях.	Усунення бар'єрів для дітей з обмеженими можливостями.
4	Інклюзивні методи навчання	Використання методик, що підтримують розвиток дітей із різними потребами.	Адаптація матеріалів і методик для учнів з обмеженими можливостями.
5	Соціальна інтеграція	Залучення дітей до спільних заходів для розвитку соціальних навичок.	Сприяння взаєморозумінню і толерантності серед дітей.
6	Підтримка батьків	Співпраця з батьками для підтримки інклюзивного підходу.	Консультації і допомога батькам в адаптації дітей.
7	Професійний розвиток педагогів	Підготовка педагогів до роботи з дітьми з особливими потребами.	Підвищення кваліфікації педагогів для ефективної роботи з усіма учнями.

Джерело: удосконалено автором на основі [11].



Таким чином, інклюзивний потенціал позашкільної освіти для дітей з ООП має особливу цінність, оскільки:

- сприяє формуванню вміння у дітей і дорослих цінувати, розуміти та приймати індивідуальні відмінності, не прагнучи змінити особистість іншого;
- мотивує до досягнень, демонструючи, що кожна дитина здатна на успіх за умови своєчасної і належної підтримки;
- підкреслює, що проблеми у вихованні та навчанні криються не в дітях, а в неефективних підходах, які потребують змін;
- забезпечує простір для соціалізації в атмосфері взаємоповаги, рівності та співпраці;
- стимулює професійний розвиток педагогів, спонукаючи їх до опанування нових методик, розробки гнучких програм, які відповідають потребам усіх дітей [11].

Для глибшого розуміння механізмів соціальної інтеграції дітей з ООП доцільно розглянути взаємозв'язок між ключовими елементами інклюзивного підходу та діяльністю позашкільних закладів освіти (рис.1).

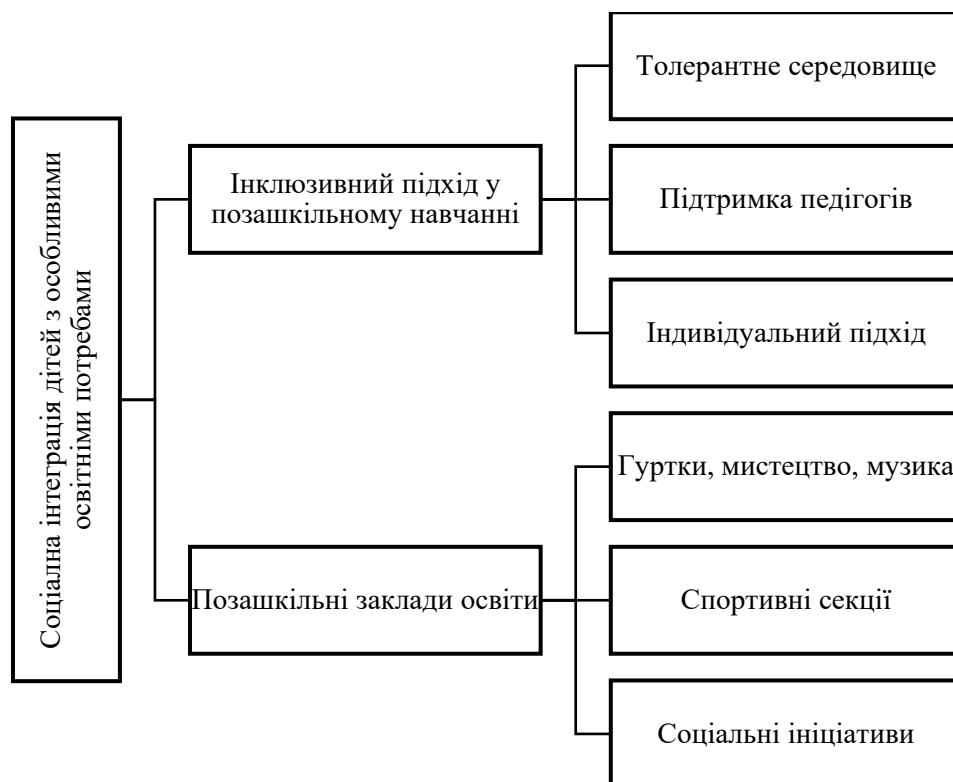


Рис. 1. Соціальна інтеграція дітей з ООП через інклюзивний підхід у позашкільних закладах освіти

Джерело: власна розробка автора.



Соціальна інтеграція дітей з особливими освітніми потребами в позашкільному освітньому середовищі можлива лише за умови системного впровадження інклюзивного підходу. Як продемонстровано на схемі (рис. 1), інклюзія в позашкільних закладах ґрунтується на таких основних складових, як створення толерантного середовища, підвищення кваліфікації педагогів, використання індивідуалізованих освітніх маршрутів і забезпечення доступності програм.

Інклюзивна позашкільна освіта відкриває нові можливості для формування соціальних навичок, розвитку комунікації, самореалізації та усвідомлення власної значущості дітьми з ООП. Водночас вона формує у всіх учасників освітнього процесу цінності співпраці, емпатії і взаємоповаги, що є основою для побудови єдиного, відкритого та гуманного суспільства.

Інклюзивний підхід у позашкільній освіті не тільки підвищує якість життя дітей з ООП, але і сприяє розвитку всього освітнього середовища як простору партнерства, рівності та соціальної єдності [12].

Модель позашкільної освіти для дітей з обмеженими можливостями здоров'я базується на сучасному розумінні дитинства як періоду активного особистісного становлення в умовах відкритих соціальних можливостей, які розкриваються через зміст освіти, сформований на основі інноваційних концепцій.

Позашкільна освіта допомагає дітям з особливими освітніми потребами стати повноцінними членами суспільства, а також вчить дітей співчувати, піклуватися та допомагати. Звісно, що позашкільна освіта вільна від усіляких обмежень, які можуть перешкоджати реалізації основних принципів інклюзивного навчання. В інклюзивній концепції освіти заборонено тільки те, що заважає нормальному розвитку дітей [13].

Слід зауважити, що найефективнішим підходом в інклюзивній освіті, який комплексно вирішує багато проблем, є проєктна діяльність разом із дітьми. Основною метою проєкту як методу є надання дітям можливості самостійного здобуття знань у процесі розв'язання практичних завдань або задач, що потребують інтеграції знань з різних предметних областей. Процес створення проєкту є тривалим і трудомістким.

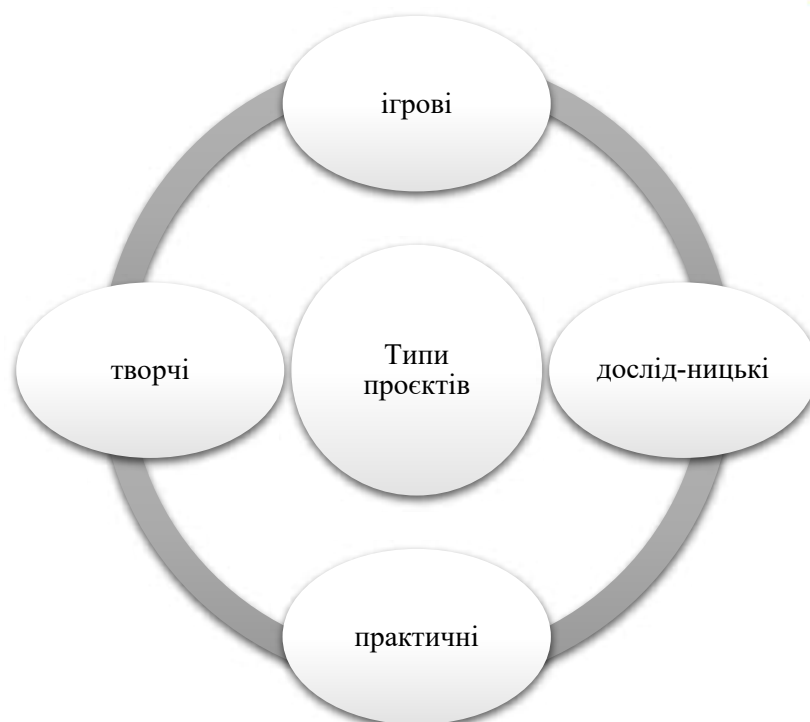


Рис. 2. Типи проєктів, які застосовуються у інклюзивній
позашкільній освіті

Джерело: узагальнено автором на основі [8].

Можна виділити такі типи проєктів: ігрові, дослідницькі, практичні та творчі (рис. 2):

1. **Ігрові.** У таких проєктах діти грають конкретних персонажів. Учасники поділяють ролі, які необхідні в цьому проєкті: літературні персонажі, вигадані персонажі, які імітують соціальні або ділові відносини.

2. **Дослідницькі.** У них діти проводять експеримент, вони досліджують, аналізують, результати можуть бути підготовлені у вигляді рефератів, доповідей, доповідей, газет або журналів.

3. **Практичні.** У таких проєктах учасники створюють різні предмети, які можуть стати в нагоді в реальному житті.

4. **Творчі.** Тобто результатом такого проєкту може стати п'єса, казка, постановка. Музично-творчі проєкти можуть втілюватися у формі музичної вистави або повноцінної концертної програми.

У будь-якому випадку кожен проєкт несе в собі дослідницьку, творчу, ігрову та практичну діяльність дітей, що дозволяє дітям з ООП розвивати усвідомлення важливості командної роботи [8].

Пріоритетним напрямком діяльності будь-якого закладу позашкільної освіти повинне бути збереження та зміцнення фізичного та психічного



здоров'я дитини. Уся робота по організації освітнього процесу має проводитися з урахуванням індивідуальних і психофізіологічних особливостей дітей, власних інтересів та захоплень дитини, а також запиту батьків. Останні, як відповідальні за розвиток і виховання, дають об'єктивну оцінку розвитку своїх дітей з самого народження. За результатами бесід із батьками повинна виявлятися спільна діяльність, а спостереження за дитиною на заняттях може показати її особливості, специфіку інтересів, сильні сторони, недоліки індивідуального розвитку, які фіксуються в індивідуальній психолого-педагогічній картці. Особлива увага повинна приділятися розробці та впровадженню індивідуального навчального плану для дитини, який передбачає адаптацію змісту навчального матеріалу за додатковою освітньою програмою, що буде реалізовуватися в позашкільному закладі освіти. Індивідуальна навчальна програма дитини повинна враховувати індивідуальні особливості, структуру порушень розвитку та ступінь вираженості.

Прийом дитини до закладу позашкільної освіти може відбуватися у будь-який час навчального року, тому процес адаптації повинен бути організований особливим чином. Щоб дитина з ООП могла плавно входити в простір навчального закладу та соціалізуватися в колі своїх однолітків, виникає необхідність у супроводі педагога, який має курси підвищення кваліфікації по роботі з такими дітьми. Перше відвідування полягає в знайомстві з простором закладу та педагогами. Поступово педагог знайомить дитину з дитячим колективом об'єднання, студії або гуртка, залучає до вільних занять з іншими дітьми, організовує ігри в зонах відпочинку закладу позашкільної освіти.

Вкрай необхідно щоб діяльність закладу позашкільної освіти була спрямована на впровадження інклюзії у свій простір та не обмежувалася роботою лише з дітьми. З метою підвищення грамотності викладачів у питаннях, пов'язаних з толерантним ставленням до дітей з ООП та їх батьків, адміністрацією закладу спільно з педагогічним колективом повинні проводитися батьківські збори, консультації, розроблятися буклети та пам'ятки. З дітьми, які відвідують дитячі об'єднання, студії, гуртки тощо, педагоги повинні провести бесіди на тему виховання толерантного ставлення до дітей з особливими потребами [14].

У таблиці 2 представлено основні форми інклюзивної взаємодії та їхні очікувані результати для дітей з ОПП та інших учасників.



Таблиця 2

Вплив інклюзивного підходу на соціальну інтеграцію дітей з ООП у
позашкільних закладах освіти

Сфера діяльності позашкільного закладу	Форма інклюзивної взаємодії	Очікувані результати для дитини з ООП	Позитивний ефект для інших учасників
Гуртки технічної творчості	Спільні проєкти, парна робота	Розвиток комунікації, моторики, самоповаги	Формування емпатії, командної роботи
Мистецькі школи, гуртки художньо- естетичного напрямку	Інклюзивні виставки, концерти	Самовираження, креативність, соціальний статус	Збагачення культурного досвіду, толерантність
Будинки дитячої та юнацької творчості	Змішані групи, наставництво	Соціалізація, залучення до спільних справ	Підвищення соціальної відповідальності
Екологічні об'єднання, гуртки	Екскурсії, толоки, квести	Формування екосвідомості, відчуття значущості	Розвиток співпраці та колективної дії
Театральні студії	Спільні репетиції, постановки	Розвиток мовлення, подолання бар'єрів, впевненість	Поглиблення емоційного інтелекту

Джерело: власна розробка автора.

Отже, інклюзивний підхід у позашкільних закладах освіти відіграє ключову роль у соціальній інтеграції дітей з ООП. Як свідчать дані, наведені в таблиці 2, різні форми діяльності (від технічної творчості до театрального мистецтва) створюють умови для активної участі таких дітей у спільних проєктах, що сприяє розвитку комунікативних навичок, самовираження, впевненості в собі та відчуття значущості.

Висновки. Підсумовуючи результати дослідження можна дійти висновку, що для багатьох дітей з ООП система позашкільної освіти є основною, а іноді і єдиною можливістю отримати життєво необхідні практичні навички та вміння. Беручи участь у заходах закладів позашкільної освіти, такі діти відчувають свою «потребу» в цьому світі, ставлячи себе на рівних з усіма іншими. Педагогічний колектив таких закладів повинен розвивати та вдосконалювати свою діяльність у сфері інклюзивної освіти, тим самим сприяючи толерантному ставленню до дітей і їх соціальній інтеграції. Відвідуючи заклади позашкільної освіти діти з ООП повинні мати можливість спілкуватися, займатися творчістю та розвивати свої нахили і здібності. Співпраця всіх учасників педагогічного процесу сприяє подоланню соціальних упереджень на основі розвитку толерантності й



емпатії. В такому разі відбувається успішний процес інтеграції дітей з особливими потребами – інклюзія, тобто соціальне прийняття особливих дітей і їх включення на всіх етапах життя нашого суспільства.

Перспективи подальших досліджень можуть бути направлені на створення методологічних рекомендації для педагогічного складу закладів позашкільної освіти щодо впровадження сучасних методів інклюзивного навчання для дітей з особливими освітніми потребами.

Література:

1. Прохоренко, Л. Психологія інклюзії: освіта та соціалізація дітей з особливими потребами. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2024. Т. 115 № 3. С. 7–20. URL: <https://doi.org/10.33189/ectu.v115i3.181> (дата звернення: 23.04.2025).
2. Грищенко С. Сутність освіти та виховання дітей та молоді з особливими освітніми потребами. *Теорія і методика професійної освіти*. 2023. № 6-7. С. 43–49. URL: <https://doi.org/10.58407/DIDACTICS.23.6-7.6> (дата звернення: 23.04.2025).
3. Боярська-Хоменко А.В. Організація діяльності дітей з особливими освітніми потребами в закладах позашкільної освіти. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2023. № 54. С. 18–30. URL: <http://dx.doi.org/10.34142/23128046.2023.54.02> (дата звернення: 23.04.2025).
4. Денишук І. Стратегії ефективної взаємодії з батьками осіб з особливими освітніми потребами на рівні закладу освіти. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. 2023. № 69. С. 80–90. URL: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2023-69-80-90> (дата звернення: 23.04.2025).
5. Абрамович Т.В. Труднощі соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. *Інклюзія та суспільство*. 2023. № 2. С. 64–71. URL: <https://doi.org/10.32782/2787-5137-2023-2-9> (дата звернення: 23.04.2025).
6. Звекова В. Розвиток творчої активності дітей з особливими освітніми потребами під час гурткової роботи. *Духовність особистості методологія теорія і практика*. 2023. Т. 1, № 2 (106). С. 68–76. URL: <http://dx.doi.org/10.33216/2220-6310/2023-106-2-68-76> (дата звернення: 23.04.2025).
7. Калініна, Т. С., Самойлова, І. В., Кондратенко, В. О. Психолого-педагогічний супровід дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. 2022. № 4. С. 124–128. URL: <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2021.4.24> (дата звернення: 23.04.2025).
8. Guanghai Z. Forms organization of work with people with special educational needs in China. *Professional Education Methodology: Theory and Technologies*. 2021. Vol. 13. P. 96–109. URL: <https://surl.li/pymrb> (дата звернення: 23.04.2025).
9. Şiangă, Z., & Sandu, M. L. Social perception on the integration of children with special educational needs in mainstream education. *Eximia*. 2024. Vol. 13, No. 1. P. 208–219. URL: <https://doi.org/10.47577/eximia.v13i1.439> (дата звернення: 23.04.2025).
10. Куртова Г., Гришко Ю., Давидова Н. Реалізація творчого підходу до організації сенсорного розвитку дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. 2023. № 20. С. 188–193. URL: <http://dx.doi.org/10.58407/visnik.232028> (дата звернення: 23.04.2025).



11. Іващенко К. Абілітаційна компетентність батьків дітей з особливими освітніми потребами: змістовий аспект. *Ввічливість. Humanitas*. 2022. № 6. С. 10–15. URL: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.6.2> (дата звернення: 23.04.2025).

12. Дрожик Л., Щербак І. Організація інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. *Молодь і ринок*. 2021. № 1/187. С. 92–95. URL: <http://dx.doi.org/10.24919/2308-4634.2021.228340> (дата звернення: 23.04.2025).

13. Садова І. І. Організація системи психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами. *Гуманітарний форум*. 2023. Т. 1, № 1. С. 28–34. URL: [https://doi.org/10.60022/1\(1\)-5GF](https://doi.org/10.60022/1(1)-5GF) (дата звернення: 23.04.2025).

14. Іллященко Т. Проблеми впровадження інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами в Україні. *Acta Paedagogica Volyniensis*. 2021. № 5. С. 150–157. URL: <https://doi.org/10.32782/apv/2021.5.23> (дата звернення: 23.04.2025).

References:

1. Prokhorenko, L. (2024). *Psykhologhiia inkluziit: osvita ta sotsializatsiia ditei z osoblyvymy potrebamy* [Psychology of inclusion: education and socialization of children with special needs]. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia - Special child: education and upbringing*, 115(3), 7–20. Retrieved from <https://doi.org/10.33189/ectu.v115i3.181> [in Ukrainian].

2. Hryshchenko, S. (2023). *Sutnist osvity ta vykhovannia ditei ta molodi z osoblyvymy osvityvnymy potrebamy* [The essence of education and upbringing of children and youth with special educational needs]. *Teoriia i metodyka profesiinoi osvity - Theory and Methodology of Vocational Education*, (6-7), 43–49. Retrieved from <https://doi.org/10.58407/DIDACTICS.23.6-7.6> [in Ukrainian].

3. Boiarska-Khomenko, A. V. (2023). *Orhanizatsiia diialnosti ditei z osoblyvymy osvityvnymy potrebamy v zakladykh pozashkilnoi osvity* [Organization of activities for children with special educational needs in out-of-school educational institutions]. *Teoriia ta metodyka navchannia ta vykhovannia - Theory and Methodology of Education and Upbringing*. № 54. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.34142/23128046.2023.54.02> [in Ukrainian].

4. Denyshchuk, I. (2023). *Stratehii efektyvnoi vzaemodiii z batkamy osib z osoblyvymy osvityvnymy potrebamy na riveni zakladu osvity* [Strategies for effective interaction with parents of individuals with special educational needs at the educational institution level]. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, (69), 80–90. Retrieved from <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2023-69-80-90> [in Ukrainian].

5. Abramovych, T. V. (2023). *Trudnoshchi sotsializatsii ditei z osoblyvymy osvityvnymy potrebamy* [Difficulties in the socialization of children with special educational needs]. *Inkluziia ta suspilstvo – Inclusion and Society*, (2), 64–71. Retrieved from <https://doi.org/10.32782/2787-5137-2023-2-9> [in Ukrainian].

6. Zvekova, V. (2023). *Rozvytok tvorchoi aktyvnosti ditei z osoblyvymy osvityvnymy potrebamy pid chas hurtkovoï roboty* [Development of creative activity in children with special educational needs during club activities]. *Dukhovnist osobystosti metodolohiia teoriia i praktyka – Spirituality of Personality Methodology Theory and Practice*, 1(2(106)), 68–76. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.33216/2220-6310/2023-106-2-68-76> [in Ukrainian].

7. Kalinina, T. S., Samoilova, I. V., & Kondratenko, V. O. (2022). *Psykhohope-dyhoichnyi suprovit ditei molodshoho shkilnoho viku z osoblyvymy osvityvnymy potrebamy v umovakh inkluzyvnoi osvity* [Psychological and pedagogical support for primary school children with special educational needs in inclusive education]. *Naukovyy visnyk Uzhhorodskogo natsionalnogo universytetu. Seriya: Psykhologiya – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Psychology*, (4), 124–128. Retrieved from <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2021.4.24> [in Ukrainian].



8. Guanghai, Z. (2021). Forms organization of work with people with special educational needs in China. *Professional Education Methodology Theory and Technologies*, 13, 96–109. Retrieved from <https://surl.li/pmymrb>

9. Şiangă, Z., & Sandu, M. L. (2024). Social perception on the integration of children with special educational needs in mainstream education. *Eximia*, 13(1), 208–219. Retrieved from <https://doi.org/10.47577/eximia.v13i1.439>

10. Kurtova, H., Gryshko, Y., & Davydova, N. (2023). Realizatsiia tvorchoho pidkrodu do orhanizatsii sensornoho rozvytku ditei doshilnoho viku z osoblyvymy osvityvnymy potrebamy [Implementation of a creative approach to organizing the sensory development of preschool children with special educational needs]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Chernihivskiy koliehum" imeni T. H. Shevchenka – Bulletin of the National University "Chernihiv Collegium" named after T. H. Shevchenko*, (20), 188–193. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.58407/visnik.232028> [in Ukrainian].

11. Ivashchenko, K. (2022). Abiliatsiina kompetentnist batkiv ditei z osoblyvymy osvityvnymy potrebamy: zmistovyi aspekt [Abilitational competence of parents of children with special educational needs: content aspect]. *Vvichlyvist – Humanitas*, (6), 10–15. Retrieved from <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.6> [in Ukrainian].

12. Drozhyk, L., & Shcherbak, I. (2021). Orhanizatsiia inkliuzyvnogo navchannia ditei z osoblyvymy osvityvnymy potrebamy [Organization of inclusive education for children with special educational needs]. *Molod i rynok – Youth and Market*, (1/187), 92–95. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.24919/2308-4634.2021.228340> [in Ukrainian].

13. Sadova, I. I. (2023). Orhanizatsiia systemy psykholohopedyhnogo suprovodu dytyny z osoblyvymy osvityvnymy potrebamy [Organization of the system of psychological and pedagogical support for a child with special educational needs]. *Humanitarnyi forum – Humanitarian Forum*, 1(1), 28–34. Retrieved from [https://doi.org/10.60022/1\(1\)-5GF](https://doi.org/10.60022/1(1)-5GF) [in Ukrainian].

14. Illyashchenko, T. (2021). Problemy vprovadzhennia inkliuzyvnogo navchannia ditei z osoblyvymy osvityvnymy potrebamy v Ukraini [Problems of implementing inclusive education for children with special educational needs in Ukraine]. *Acta Paedagogica Volynienses*, (5), 150–157. Retrieved from <https://doi.org/10.32782/apv/2021.5.23> [in Ukrainian].